

FOKUS: NÅR KRIG BLIR HVERDAG. MILITÆRAKTIVISME I DE
 SKANDINAVISKE LANDENES UTENRIKS- OG SIKKERHETSPOLITIKK

Introduksjon: Når krig blir hverdag

Minda Holm

Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI), Norge

Jakob Dreyer

Københavns Universitet, Danmark

(redaktører av fokusnummeret)

Blandt de skandinaviske landene fremstilles fred som et sentralt varemerke internasjonalt. Verdier som ikke-militære løsninger og fredsbygging er viktige sider ved egne selvbilder (cf. Ingebritsen, 2006; Leira, 2013; Schouenborg, 2013). Siden 1990-tallet har synet på og anvendelsen av militære midler i skandinaviske lands utenriks- og sikkerhetspolitikk imidlertid gått gjennom en endring. Forandringen har skjedd gjennom en gradvis utvikling fra Kosovokrigen og Afghanistankrigen til Libya-intervensjonen, hvor både Sverige, Norge og Danmark deltok aktivt i bombekampanjen mot det libyske regime, med bred folkelig og politisk oppbakking (cf. Heier, Ottosen & Tvedt, 2019).

Siden Libyakrigen har det militære engasjementet fortsatt i kampen mot Islamiske Stat og innblandingene i konfliktene i Sahel-området, et press for militarisering av FNs fredsbevarende operasjoner og med et økt fokus på Russland som sikkerhetspolitisk problem i det nordiske område (Aggestam & Hyde-Price, 2015; Karlsrud, 2019; Wivel, 2017). Norge trapper opp det militære engasjementet sitt i Midtøsten, og regjeringen vurderer endog å sende en fregatt til Hormuzstredet for øvelser i 2021 og 2022 (Veum, 2020a, 2020b). I Danmark vedtok regjeringen og parlamentet tilsvarende å styrke den militære innsatsen i Midtøsten i 2020, ved å overta ledelsen for

*Kontaktinformasjon: Minda Holm, e-post: Minda.Holm@nupi.no

©2020 Minda Holm & Jakob Dreyer. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.
 Citation: Holm, M. & Dreyer, J. (2020). Introduksjon: Når krig blir hverdag. *Internasjonal Politikk*, 78(3), 383–386. <http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v78.2705>

NATOs trenings- og kapasitetsoppbygningsoppdrag i Irak, og med et fregattbidrag til Hormuzstredet (Udenriksministeriet, 2020).

Fortsettelsen av det militære engasjementet kan virke paradoksal i lys av at de krigsinnsatser med størst skandinavisk deltagelse, Afghanistan, Irak og Libya, ikke har skapt mer fred i de tre landene. Trusselen fra militante islamister er fortsatt «alvorlig» (Politiets Efterretningstjeneste, 2020, s. 5), og den tette tilknytningen til USA skaper også andre former for utfordringer, blant annet i forholdet til Russland. Dilemmaene ved militæraktivismen, og koblingen til det transatlantiske forholdet, er der uavhengig av hvem som sitter med presidentembetet i USA (cf. Aggestam & Hyde-Price, 2019) – den verken starter eller slutter med president Trump.

Dette reiser spørsmålet: hvorfor har normaliseringen av militæraktivismen fortsatt? Hvordan påvirker militæraktivismen selvbildet som fredsnasjoner? Hvilke aktører, prosesser og institusjoner muliggjør dens fortsettelse? Og hva sier besvarelsen av disse spørsmålene om synet på og anvendelsen av vold i de skandinaviske landenes utenriks- og sikkerhetspolitikk?

I dette fokusnummeret har vi invitert danske og norske akademikere til å drøfte disse spørsmålene fra ulike vinkler.¹ *Tormod Heier* fra Forsvarets høyskole anlegger i sitt bidrag et komparativt perspektiv. Heiers hovedpoeng er at skandinavisk militæraktivisme «kan forstås som et uttrykk for småstatens maktesløshet der større og mektigere allierte setter premisser for hvordan krigen føres». De rådende teoretiske skoleretningene for å forstå militæraktivisme forklarer ikke hvorfor skandinaviske avdelinger ender opp i «hengemyrer de ikke kommer ut av». Heier peker her på den strategiske kulturen som preger USAs væpnede styrker, hvor fienden skal nedkjempes totalt militært. Skandinaviske land ender opp med å dratt inn i disse hengemyrene, i forsøk på å fremstå som en «god alliert». Men, de mangler makten til å selv definere de strategiske betingelsene.

Sigrun Marie Moss og *Malcolm Langford*, fra henholdsvis Psykologisk institutt og Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo, drøfter norsk UDs kampanje for medlemskap i FNs sikkerhetsråd for perioden 2021–2022. Moss og Langford skriver om dissonansen mellom Norges «masternarrativ» som fredsnasjon, og Norges militærdeltagelse i bl.a. Afghanistan, Irak og Libya. Moss og Langford har studert taler og tekster fra det norske diplomatiet og regjeringen knyttet til kampanjen, i tillegg til kampanjematerialet fra Irland og Canada, Norges to motkandidater i kampen om setet i sikkerhetsrådet. Konklusjonen er at de tre landenes profil er påfallende lik, som betydde at alle måtte forsøke å finne en måte å *brande* seg på. Det kanskje mest påfallende er i så måte *stillhetene* i Norges masternarrativ, i balansegangen mellom Norge som fredsnasjon og Norges militæraktivisme. Irland kunne derimot proklamere sin militære uavhengighet – landet var det eneste av de tre som ikke er NATO-medlem.

¹ Svenske forskere var invitert, men hadde dessverre ikke anledning til å bidra denne gangen.

Anders Wivel, fra Institutt for Statsvitenskap ved Københavns Universitet, skriver om hvorfor Danmark har utviklet seg til å bli «en permanent krigsførende nasjon». De siste tre tiårene har Danmark deltatt i over 80 militære operasjoner. Wivel analyserer utviklingen i lys av to historiske «megatrender», hvor Danmark har gått fra å være stormakt til småstat og fra å være alliansepolitisk nøytral til kjernealliert i NATO. Bak militæraktivismen ligger en evne og vilje til å imøtekomme amerikansk etterspørsel: «USA's afgørende betydning for dansk sikkerhet er utgangspunktet for den danske vilje til aktivt at fastholde en status som bidragende og konstruktiv allieret gjennom deltagelse i internasjonale operationer». Wivel trekker frem sikkerhetsgaranti, status og strategisk kultur som forklaring på hvorfor Danmark som en liten nordisk velferdsstat har valgt å drive med denne formen for militæraktivisme langt fra det danske territorium. Til tross for økt fokus på størrelsen av forsvarsbudsjett, de danske nærområder og alternative samarbeidspartnere til USA, betegner Wivel militæraktivismen som robust.

Hans Mouritzen, fra Dansk Institutt for Internasjonale Studier (DIIS), diskuterer Danmarks «ekspedisjonsparathet» i et komparativt perspektiv. Mouritzen tar opp problematikken i lys av Danmarks vilje til å stille opp i luftangrep mot Syria i september 2013, og drøfter den opp mot Norges og Polens motvilje. «Danmark er alltid parat til at gå i krig – ikke på egen hånd, men hvis en større allieret magt beder om dansk deltagelse». Heller enn å handle om den konkrete situasjonen i Midtøsten, handler «paratheten» først og fremst om forholdet til USA ut fra en forestilling om gammel gjeld. Polen og Norge er derimot mindre intervensjonsparate, da landene i egne øyne ikke har historisk gjeld til USA. De negative erfaringer fra Irak preller av på Danmark, og ønsket om å stille opp har blitt «selvkjørende», altså internalisert. Tross uklarhet om muligheten for å tilbakebetale gjelden og geopolitiske uenigheter med USA, fortsetter dansk ekspedisjonsparathet derfor ufortrødent.

I fokusbidragets siste artikkel anlegger *Jakob Dreyer* og *Christine Nissen*, fra henholdsvis Københavns Universitet og DIIS, et politisk-teoretisk perspektiv på dansk utenrikspolitikk. Gjennom Hannah Arendt utfordrer de sentrale begreper i aktivismelitteraturen, med empirisk fokus på Danmarks krigsengasjement i Afghanistan og Irak. I artikkelen sondres det mellom militært engasjement og politisk aktivisme. Militært engasjement kan vurderes ut fra operasjoners størrelse og risiko for utsendte soldater, mens politisk aktivisme kjennetegnes ved initiativ, risikovillighet og folkelig forankring. Danmarks militære engasjement, med store tap til følge, sameksisterer med en reaktiv, risikoavers politisk tilgang med begrenset folkelig forankring. Derfor argumenterer Dreyer og Nissen for at man bør fjerne aktivismeetiketten, og tenker nytt om hva dansk og nordisk utenrikspolitikk er og bør være.

I så måte ser vi noen fellestemaer i de fem artikkelbidragene: forholdet til USA, graden av avhengighet til våre alliansepartnere, og spenningen mellom selvbylde som fredsnasjon og en økende militæraktivisme. Fokusnummeret belyser dermed også en viktig side ved deler av det såkalte «nordiske fellesskapet», og hvilke verdier

og interesser som forener landene (cf. Græger, 2018). Vi håper at fokusnummeret kan bidra til å løfte både den politiske og faglige debatten om hva skandinavisk militæraktivisme går ut på, og hvilke implikasjoner denne militæraktivismen har for spørsmål knyttet til selvbilder, forholdet til USA, krig og fred.

Referanser

- Aggestam, L. & Hyde-Price, A. (2015). «A force for good?» Paradoxes of Swedish military activism. I J. Pierre (Red.), *The Oxford handbook of Swedish politics*. <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199665679.001.0001/oxfordhb-9780199665679-e-52>.
- Aggestam, L. & Hyde-Price, A. (2019). Double trouble: Trump, transatlantic relations and European strategic autonomy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 57, 114–127. <https://doi.org/10.1111/jcms.12948>
- Græger, N. (2018). Need to have or nice to have? Nordic cooperation, NATO and the EU in Norwegian foreign, security and defence policy. *Global Affairs*, 4(4–5), 363–376. <https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1492351>
- Heier, T., Tvedt, Y. & Ottosen, R. (Red.). (2019). *Libya: Krigens uutholdelige letthet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Ingebritsen, C. (2006). *Scandinavia in world politics*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Karlsruud, J. (2019). For the greater good? «Good states» turning UN peacekeeping towards counterterrorism. *International Journal*, 74(1), 65–83. <https://doi.org/10.1177/0020702019834725>
- Leira, H. (2013). «Our entire people are natural born friends of peace»: The Norwegian foreign policy of peace. *Swiss Political Science Review*, 19(3), 338–356. <https://doi.org/10.1111/spsr.12044>
- Politiet Efterretningstjeneste. (2020). Vurdering af terrortruslen mod Danmark. Hentet 2. november 2020 fra <https://www.pet.dk/~media/VTD%202020/VTD2020DKMARTS.pdf>.ashx
- Schouenborg, L. (2013). *The Scandinavian international society: Primary institutions and binding forces, 1815–2010*. London: Routledge.
- Udenriksministeriet. (2020, 11. juni). Regeringen udsender markante nye militære bidrag til Mellemøsten. Hentet 30. oktober 2020 fra <https://um.dk/da/nyheder-fra-udenrigsministeriet/newsdisplaypage?newsID=6697EBA9-F555-4B0F-A95A-A367866A4070>
- Veum, E. (2020a, 11. oktober). Klare for neste ørkenkrig. *NRK*. <https://www.nrk.no/urix/klare-for-neste-orkenkrig-1.15196320>
- Veum, E. (2020b, 29. oktober). Vurderer norsk krigsskip til Midtøsten. *NRK*. <https://www.nrk.no/urix/vurderer-norsk-krigsskip-til-midtosten-1.15220957>
- Wivel, A. (2017). Aktivistisk med forbehold? Danmark, EU og den amerikanske verdensorden. *Politica: Tidsskrift for Politisk Videnskab*, 49(4), 426–450. Hentet fra https://politica.dk/fileadmin/politica/Dokumenter/politica_49_4/wivel.pdf